Edinost in dialog *Unity and Dialogue*
81 (2026) 2: 1–25

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 5. 6. 2026; Sprejeto Accepted: 22. 8. 2026
UDK UDC: 27-726.3(497.4):929Hiti F.
DOI: 10.34291/Edinost/81/02/Ambrozic
© 2026 Ambrožič CC BY 4.0

Matjaž Ambrožič

Franc Hiti (1899–1975) – begunjski kaznilniški kurat in medvojni ter povojni dušni pastir

Franc Hiti (1899–1975) – Prison Chaplain in Begunje na Gorenjskem and Parish Priest during and after the World War II

Izvleček: Duhovnik Franc Hiti je v Begunjah na Gorenjskem služboval kar 37 let kot kaznilniški kurat, župnijski upravitelj in župnik. Zanj je arhitekt Jože Plečnik izdelal načrt za paviljon Jožamurka nad graščinskim vrtom. Pred drugo svetovno vojno se je posvečal duhovni oskrbi kaznjenk v Ženski kaznilnici in pri tem sodeloval s sestrami usmiljenkami, ki so jo vodile. Po začetku druge svetovne vojne mu je bila do odslovitve 3. oktobra 1942 omogočena delna oskrba internirancev v gestapovskih zaporih, zlasti talcev. Krški ordinarij škof dr. Andreas Rohracher mu je zatem pod nadzorom kranjskega duhovnika p. Heinricha Beukeja zaupal duhovno oskrbo bližnjih župnij, ki so maja 1941 ostale brez duhovnikov. Leta 1945 je postal župnijski upravitelj župnije Begunje na Gorenjskem, leta 1967 pa njen župnik. V povojnem obdobju se je pri pastoralnem delu soočal z omejitvami, ki jih je Cerkvi postavila komunistična oblast. Pod njenim pritiskom je leta 1949 vstopil v režimsko duhovniško Ciril-Metodijsko društvo, misleč, da mu bo to olajšalo pastoralno delovanje v župniji, ki jo je konservativno vodil do leta 1974.

Ključne besede: Franc Hiti, Begunje na Gorenjskem, ženska kaznilnica, kaznilniški kurat, gestapovski zapori

Abstract: *Rev. Father Franc Hiti served in Begunje na Gorenjskem for 37 years as a prison chaplain, parish administrator, and parish priest. Architect Jože Plečnik designed the Jožamurka pavilion for him, located above the manor garden. Before World War II, he devoted himself to providing spiritual care for female inmates at the Women's Prison, collaborating with the Sisters of Mercy who ran the facility. After the outbreak of World War II, he was permitted to provide partial spiritual care to internees in Gestapo prisons, particularly hostages, until his dismissal on October 3th, 1942. The Ordinary of Gurk, Dr. Andreas Rohracher, then entrusted him, under the supervision of the Kranj priest Heinrich Beuke, the spiritual care of the neighboring parishes, which had been left without priests in May 1941. In 1945, he became the parish administrator of the Begunje na Gorenjskem Parish, and in 1967, its parish priest. In the postwar period, he faced restrictions in his pastoral work imposed on the Church by the communist authorities. Under their pressure, he joined the regime-controlled Cyril and Methodius Society of Priests in 1949, believing that this would facilitate his pastoral work in the parish, which he led conservatively until 1974.*

Keywords: *Franc Hiti, Begunje na Gorenjskem, women's prison, prison chaplain, Gestapo prisons*

Uvod

Cerkvenopravno so Begunje na Gorenjskem z okolico v visokem srednjem veku spadale v sklop pražupnije Rodine.[1] Ko so v drugi polovici 13. stoletja njen sedež prenesli v Radovljico, se je začela stoletna povezanost Begunj s tem cerkvenim in upravnim središčem.

Posebno poglavje verske zgodovine Begunj je vezano na obdobje reformacije, ki se je je oklenilo plemstvo in meščanstvo, v okolici Radovljice pa tudi kmetstvo. Relativno majhen kraj je premogel kar dve gospostvi: Begunje – Katzenstein z graščino in Kamen z gradom, poleg njiju pa še dvorec Drnčo v Dvorski vasi z manjšim gospostvom. Ob graščini Katzenstein je leta 1586 Julijana Kazianer sezidala luteransko kapelo in nudila zatočišče Juriju Dalmatinu. Leta 1601 je kapelo dal razstreliti vladarjev komisar protireformacijske komisije in ljubljanski knezoškof Tomaž Hren.

V obdobje katoliške prenove spada okoli leta 1615 ustanovljen vikariat Begunje v sklopu radovljiške župnije. Vodil ga je kurat, ki je bil hkrati drugi radovljiški kaplan. Poleg Begunj je bil do sredine 18. stoletja zadolžen še za duhovno oskrbo ljudi v okolici Leš, Kamne Gorice in Lancovega. Obdobje 17. in 18. stoletja osvetljujejo vizitacijski zapiski ljubljanske škofije, ki opisujejo stanje cerkva, njihovega premoženja in podložnikov, ključarje, duhovnike in versko življenje vernikov.

Vikariat Begunje se je izpod radovljiške župnije osamosvojil leta 1783 v času jožefinskih reform. Leta 1785 naj bi bil povzdignjen v župnijo, a je zaradi pravnih nejasnosti še nekaj let imel status lokalne kaplanije. Konec leta 1792 je bil za prvega begunjskega župnika postavljen dr. Urban Ažbe (1751–1827), vzporedno s tem pa so Begunje na Gorenjskem postale samostojna župnija.

Prispevek je posvečen dogajanju v begunjski župniji v obdobju 1937–1974, ki so ga zaznamovale dejavnosti duhovnika Franca Hitija in ustanove

1 Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga* (P6-0262), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

(zapori, miličniška šola in psihiatrična bolnišnica), ki so delovale v graščini Katzenstein.

1 Življenjepis Franca Hitija (1899–1975)

Franc Hiti je bil rojen 29. septembra 1899 v Novem mestu kot nezakonski otrok. Pri letu dni mu je umrla mati Jožefa, ki se je prehladila pri gašenju nekega požara v mestu. Tako ni prišlo do sklenitve zakona z očetom Janezom Podbevškom, ki je umrl kot orožnik v Babnem Polju, ko je bil Franc star pet let. Dva razreda ljudske šole je dokončal v Novem mestu. Stanoval in vzgajal se je pri stari mami, ki pa je jeseni 1907 umrla. Bratov in sester ni imel. Poslej so zanj skrbeli dobri ljudje, deloma laiki, deloma duhovniki. Postal je gojenec deškega zavoda ljubljanskega Marijanišča, kjer je dokončal 3. in 4. razred osnovne šole. Nato je prestopil v dijaški konvikt Marijanišča, kjer je ostal do gimnazijske mature na I. državni gimnaziji leta 1917. Med počitnicami je bil vsako leto povabljen k dobrotniku v Novo mesto.

Po maturi se je odločil za duhovniški poklic. Sprejet je bil v Bogoslovno semenišče, študiral pa je na Teološki fakulteti. Mašniško posvečenje je prejel 22. januarja 1922, novo mašo pa je imel 5. februarja v kapeli Marijanišča, kjer mu je pridigal škof dr. Andrej Karlin (1857–1933).

Najprej je bil prefekt v deškem semenišču v Šentvidu nad Ljubljano. Kaplanoval je na Mirni (1926–1927) in v Šentvidu pri Stični (1929–1931), kjer je zaradi obilice dela zbolel. Zdravnik mu je svetoval, naj zaradi živcev spremeni zrak in zaprosi za premestitev na Gorenjsko. Nato je bil kaplan v Križah (1931–1933) in Gorjah (1933–1937), kjer so mu začele nagajati oči.

29. avgusta 1937 je bil Franc Hiti umeščen za kurata v begunjski ženski kaznilnici in župnijskega kaplana. Pred njegovim nastopom službe je škof dr. Gregorij Rožman (1883–1959) kaznilniški predstojnici s. Kerubini Pance (1894–1967) dejal, da je novi kurat bolehen in naj pazi na njegovo dieto, da se mu bo zdravstveno stanje izboljšalo (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijev življenjepis, ok. 1949; PAHKL, *Kronika Begunje,* l. 1937, 8, 12).

Franc Hiti je med vojno opravljal duhovniška opravila v župnijah Begunje, Leše, Radovljica, Kamna Gorica, Ljubno, Lesce in Breznica (ponovno 1952), kolikor so mu to dopuščali nemški okupatorji. Župnijski upravitelj v Begunjah je postal leta 1945. Leta 1947 je nekaj mesecev upravljal tudi župniji Leše in Lesce. Župnik je postal leta 1967. Begunjsko župnijo je vodil do 14. avgusta 1974. Pokoj je preživljal kot ekspozit na Barju v Ljubljani. Umrl je v ljubljanski bolnišnici 30. novembra 1975 in bil 3. decembra pokopan v Begunjah (NŠAL 572, šk. 376, Franc Pokorn, Gorje, f. k1; *Letopis ljubljanske škofije* 1935, 119; *Letopis ljubljanske škofije* 1944, 38.80; *Letopis ljubljanske škofije* 1947, 6.11; *Letopis ljubljanske škofije in slovenskega dela reške škofije* 1959, 24.53; *Letopis Cerkve na Slovenskem* 2000, 244.460).

Dragocena zapuščina župnika Franca Hitija so njegovi maloštevilni in zato še toliko bolj dragoceni zapiski o medvojnem dogajanju, ki so vključeni v ta članek.

2 Kaznilniški kurat (1937–1942)

Franc Hiti je bil zadnji kaznilniški kurat v begunjski ženski kaznilnici. Mesto kurata v ženski kaznilnici je bilo sistemizirano, a brez državne dotacije. Kurata so morale vzdrževati sestre usmiljenke iz lastnih sredstev. Njegovo delo je bilo v kapeli, šoli in pri kaznjenkah. Franc Hiti je upal, da bo po zadostnem nočnem počitku v kaznilnici lahko svoje oči obvaroval pred propadanjem (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijev življenjepis, ok. 1949).

Po prihodu kaznilniškega kurata Franca Hitija 27. avgusta 1937 je kronistka 8. septembra zapisala: »G. kurat se drži kar doma. Sedaj zasliši vse obsojenke, da jih bo spoznal. Ne zahaja po begunjskih družinah in hišah. Mora pa ven na sprehod in ne ve, kam bi se dejal, da se ne bi srečeval povsod s sestrami. Potreboval bi zase kakšno uto.« (PAHKL, *Kronika Begunje,* l. 1937, 12; Ambrožič 2019, 973–974) Ko so sestre usmiljenke arhitektu Jožetu Plečniku (1872–1957) potožile, da na hribu nimajo nobene ute za kurata, je po ogledu in premisleku odredil prostor levo od kapelice sv. Jožefa, ki je stala na koncu drevoreda. Hotel jo je imeti na lepem mestu z lepim razgledom. Napravil je načrt. Zgrajena je iz domačega gradbenega materiala, ki so ga navozili iz potoka. Sestavljajo ga: prod, pesek, kamenje, ki gleda iz zidovja, vmes pa je vložena opeka, da je zidovje bolj pisano.

Da je bilo v uti več prostora, je Plečnik narisal mizo na eno nogo, oprto na klop ob steni. Tudi peč je bila v njej. Ker so v kaznilnici zelo častili sv. Jožefa, je arhitekt želel, da bi bil v uti lep kip iz brona, pred njim pa naj bi sleherni dan prižigali lučko. Določeno je bilo, da bo oltarček sv. Jožefa služil za tretji blagoslov pri procesiji sv. Rešnjega Telesa. Ko je bila uta dograjena, so jo sestre usmiljenke skupaj s Plečnikom krstile za Jožamurko.

Leta pred drugo svetovno vojno je kurat Hiti opisal z naslednjimi besedami:

> Konec julija 1937 sem bil s škofovim dekretom premeščen iz Gorij pri Bledu za kaplana in kurata ženske kaznilnice v Begunjah pri Lescah. Službo sem nastopil po enem mesecu, konec avgusta. Tedaj pač nisem slutil, da me bo ta služba enkrat rešila pregnanstva, ki so ga bili deležni gorenjski duhovniki povečini. Nisem vedel, v kakšne namene bo služila sicer vzorno urejena in vodena stavba kaznilnice. Po arhitektu Plečniku posrečeno obnovljena (marca 1940) hišna kapela z oltarjem Device Zmagovite naj bi blažila in dvigala zbegane in razgrete duhove kaznjenk, vzgoja h koristnemu in vztrajnemu delu naj bi jih naredila za dostojne člane človeške družine.
>
> V ta miroljubna stremljenja je pričel udarjati grom bližajoče se svetovne vojne vihre. V hišo je bilo pripeljanih nekaj političnih kaznjenk, dve od madžarske meje, ena iz Maribora, ena iz Zagreba kot španska komunistična borka. Eni so prisodili 10 let, drugi 18 let zaporne kazni, ostalima dvema manj.
>
> Pri glavnih vratih so se oglašali razni izobraženi, pa sumljivi obiskovalci, ki so si želeli ogledati prostore v stavbi, a namera se jim ni posrečila brez dovoljenja notranjega ministra ali vsaj sodišča v Ljubljani. [...]
>
> Preko radovljiškega in begunjskega polja ter travnikov se je pričela dvigati obrambna linija: bunkerji, betonski jezdeci, žične ograje, ponekod smešno nizke. Gasilni dom v Begunjah je bil določen za ambulanto, vojno bolnišnico. (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijevo poročilo o vojni, 1946, 1)

6. aprila 1941 so okupatorske sile napadle Jugoslavijo. Zadnji vpis v kaznilniško *Oznanilno knjigo* je Hiti zapisal 6. julija 1941. Bogoslužja so v kaznilniški kapeli potekala do 3. oktobra 1942, ko so nacisti usmiljenke in kurata odslovili (PAHKL, *Kronika Begunje,* 113–115; *Izpisek iz dnevnika*, 30. 4. 1941; NŠAL, ŽABG, Razne knjige, šk. 1, *Oznanilna knjiga kuracije kaznilnice 1930–1941*, 6. 7. 1941).

Že od 19. aprila 1941 so se vrstili ogledi ženske kaznilnice, ki so jo nacisti spremenili v zloglasne zapore za slovenske rodoljube.[2] 23. aprila jo je prevzel Gestapo – tajna državna policija. 37 obsojenk so premestili v spodnje prostore; ostalo je 13 usmiljenk, 22 pa so jih odslovili. 30. aprila 1941 je v kaznilnico po predhodnih ogledih prišla komisija, ki je zahtevala takojšnjo izpraznitev prostorov. Kurat Hiti se je moral izseliti v Apihovo vilo, a je v kaznilnici še lahko opravljal kuratsko službo in dobival hrano. Sestre so gestapovci preselili v njegovo stanovanje v stolpu.

3. maja je prišel prvi transport internirancev in že v nekaj dneh jih je bilo v graščini 500. Večinoma so bili izobraženci: duhovniki, učitelji, zdravniki, odvetniki, sodniki. Sredi maja so prišle tudi ženske in za njimi okoli 120 Romov, ki so jih pozneje odpeljali v Škofove zavode v Šentvid nad Ljubljano in nato v Srbijo. Z interniranci sestre niso smele imeti stikov. Skupaj z obsojenkami so še naprej skrbele za vodenje gospodarstva in gospodinjstva. Obsojenke so videle, da političnim internirancem ni bilo treba delati. Od domačih so dobivali pakete s hrano, ki pa ni prišla do kuhinje. Zahtevale so, da bi bile izpuščene, saj jih je zaprla država, ki ni več obstajala, a so jim gestapovci zapretili z ustrelitvijo. (PAHKL, *Kronika Begunje,* l. 1941, 1–4)

Dogajanje v kaznilnici v letih 1941–1942 je kurat Hiti opisal takole:

> Nemci, policija in Gestapo so ob prihodu v hišo takoj ugotovili vzoren red in odločili, da mora tretjina sestra in tretjina kaznjenk ostati na svojih mestih, da bo šlo gospodarstvo tako nemoteno

2 Med nemško okupacijo 1941–1945 so bili v kaznilnici gestapovski zapori, v katerih se je zvrstilo 11.477 zapornikov. Od tod so odvedli 849 talcev na streljanje v Drago in graščinski park ali pa v koncentracijski taborišči Dachau in Mauthausen. Po vojni so talcem postavili spomenike, pa tudi spomenik 20 padlim med vojno. Nekdanja kaznilnica je leta 1949 postala miličniška šola, leta 1952 pa Psihiatrična bolnišnica Begunje. Leta 1960 so v graščini Katzenstein odprli Muzej talcev.

dalje. Duhovnik lahko vrši svojo službo pri sestrah in kaznjenkah, a stanovati ne sme v hiši. Lahko se hrani in vzdržuje z dohodki pri gospodarstvu. Sestre so sicer vse silile v Ljubljano, a odločba je ostala neizpremenjena. Stanovanje kuratovo je postala klavzura sester. Jaz sem si poiskal stanovanje na vasi ter se izselil iz graščine.

Prvi taboriščni vodja je bil gestapovec Werner Klügel in prvi priporniki gorenjska inteligenca, učiteljstvo, duhovništvo. Pod Klüglom ni bilo sodb in usmrtitev ter je poudarjal, da priporniki niso kaznjenci in tudi z njimi ne bo tako ravnal, če se bodo podvrgli odredbam. Ljudje so rekli, da je bil dosti pravičen, v kolikor se da govoriti o pravičnosti. Kmalu se je Klügel preselil z vsemi stanovalci hiše v Št. Vid nad Ljubljano. Ob odhodu sem ga vprašal, ali ga lahko slikam, kar mu je bilo všeč in se je pustil. Nemški orožnik Egle, ki je slikal po hišah, se je pri Pintarju izrazil o meni »Der ist auch nicht unser« – ta tudi ni naš.

Po kratkem odmoru se je začela polniti hiša z novimi prišleci in novi taboriščni vodja je postal Peter Glanzer. Bil je sicer velik štrebar, stremuh, ali to so mu ljudje priznali, da je v vedenju splošno vljuden. Stražo v hiši je držala policija okupatorjeva. Začele so se zaslišbe, obsodbe na smrt in streljanja. V hišo so prihajali gestapovci z Bleda in za streljanje policija od drugod.

Tretjina kaznjenk je bila odpeljana na Koroško in razmeščena po službah, 11 starejših in bolehnih so odpeljali v luksuznem avtobusu neznano kam in o njih ni bilo več glasu.

Moja služba je bila tedaj vsako jutro maša v kapeli ter tedensko spovedovanje sester in kaznjenk, pa tudi za velike praznike pripornic, ki so imele dovoljenje, da gredo ob nedeljah k maši, katera to hoče. Čez dan sem bil po okoliških župnijah, ker so ljudje vložili prošnje na Bled oziroma na taboriščnega vodjo Glanzerja, da izposluje dovoljenje, da smem vršiti dušno pastirstvo vsled pomanjkanja duhovnikov tudi izven graščine. Mesečno plačo sem dobival od Škofijskega ordinariata v Celovcu, kamor smo bili duhovniki začasno podrejeni. Hrano so mi dajale sestre v graščini. V obednici sem se srečeval z gestapovci, taboriščnim vodjem Glanzerjem,

> komunistom Propsom, Guckom in Janerjem. Glanzer nam je naročal, naj se vzdržujemo opazk glede nemških ukrepov že zaradi Janerja, ki je rad štenkaril Gorenjce. Informacij glede slovenskih politikov pri meni gestapovci niso iskali in dobili nobenih, pa tudi ne pri sestrah. […]
>
> Glanzer je vedel za moj fotografski aparat, pa je hotel, da mu ga posodim za na Bled, kar mi ni bilo posebno po volji. Dejal sem, da ima vsak aparat svoje posebnosti in da ga bom raje jaz slikal, če hoče. Pristal je na to. Slikal sem ga večkrat z ženo in tudi njegove sodelavce ter si mislil, da bodo posnetki spomin na dobo okupacije. Rekli so mi včasih, da moram tudi sam sesti poleg njih. Neizbežno je bilo, da sem to storil. Jasno je, da to ni bila stvar simpatije do fašizma in nacizma, marveč stvar taktike. Slike so bile izvršene v letu 1941/42. (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijev življenjepis, ok. 1949)

Prve talce so Nemci ustrelili 1. avgusta 1941. Do 12. avgusta 1942 je bilo ustreljenih že 511 političnih internirancev. Prve so ustrelili pri bivših vojaških barakah v Podgori, njihova trupla pa so odpeljali na Koroško. Tretjo skupino talcev so streljali pod Dobravo za Apihovo vilo, kasneje pa po krajih, kjer je bil kdo ubit (nemški vojak ali okupatorjev simpatizer) ali pa so partizani naredili sabotažo. Do 11. aprila 1942 so talce streljali v Dragi, kjer je nastalo skupinsko grobišče. 19. aprila je bilo ustreljenih 48 internirancev, 27. in 28. julija pa 45–50. Pokopali so jih ob drevoredu v dveh skupinskih grobovih.

Streljanja talcev se je kurat Franc Hiti po vojni spominjal v posebnem govoru:

> Draga je postala morišče in pokopališče svobodoljubnih članov naše skupnosti, ki so, nekateri za malenkost 50 fenigov, ki so jih prispevali za osvobodilno gibanje, morali okušati najprej bridkosti taborišča v begunjski graščini, potem pa, eni po sodnem reku, a drugi kot talci, plačati ljubezen do svojega naroda z lastnim življenjem.
>
> V Dragi je trenutno pokopanih okoli 200 borcev in talcev. Prvi streli, ki so odjeknili v tej dolini, so razmesarili zdrava, krepka telesa

> ljudi, ki bi še lahko in radi živeli, razmesarili tako, da so ostali in ležali na okoli po tleh deli možganov in koščic, ki so jih potem svojci spoštljivo zbirali ter zagrebali v zemljo. [...] Jame so morali izkopati dan poprej taboriščni sotrpini usmrčenih. [...]
>
> Prve žrtve, circa 40 po številu, ki so bile po sodnem reku določene za smrt, so dobile možnost, da se poslužijo verskih tolažil, kar so prav rade storile. Talci so bili izločeni od ostalih trpinov v taborišču v noči pred usodnim dnem ali v zgodnjih jutranjih urah usodnega dne. Talci niso smeli biti deležni verske tolažbe, čeprav je bila vložena tozadevna prošnja. Obsojenci so imeli tako voljo do življenja, da ji je vsaka malenkost, npr. preložitev datuma streljanja, budila upanje, da morda le ne bo res, kar jim je grozilo. Ko pa so pridivjali na graščinsko dvorišče avtomobili, mali, luksuzni, z gestapovci in veliki, težki, bruhajoči iz sebe policijo, opremljeno z morilnim orožjem, tedaj so kandidati smrti uvideli, da zanje ni več rešitve. (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijev govor o talcih, ok. 1946)

Kurat Hiti je opisal tudi izživljanje paznikov nad zaporniki. Če se je kdo pregrešil proti osebju, so vsi lezli po kolenih s petami kvišku in po komolcih po hodniku pred kapelo gor in nazaj. Če se kdo ni »pravilno« plazil, je bil tepen. Na povelje so morali delati po kolenih tudi žabje skoke na dvorišču po pesku. Mnogi so se onesvestili. Če kdo ni hitro skočil, ga je z užitkom udaril paznik. Nekateri med njimi niso bili sadisti, zlasti policista Troha in Steiner, ki ju je Hiti označil za zelo dobra človeka (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijev osnutek za poročilo o vojni, 1946).

3 Upravitelj župnij (1941–1945)

Zadnji zapis v župnijski *Oznanilni knjigi* je z 11. maja 1941. Begunjskega župnika Franca Gornika (1895–1968) so zatem Nemci izgnali na Hrvaško tako kot večino ostalih gorenjskih duhovnikov (Meglič 2025, 64). Verniki so v številnih župnijah posledično čez noč ostali brez duhovne oskrbe. V Begunjah je je bilo po zaslugi kaznilniškega kurata Franca Hitija vsaj nekaj. Nastale razmere opisal z naslednjimi besedami:

> Žrtve prvega izseljevanja so postali poleg drugih za narod vplivnih ljudi skoraj vsi duhovniki. Le nekaj jih je ostalo, bodisi po srečnem naključju, več pa zaradi visoke starosti ali bolehnosti, da ne omenim božje previdnosti, ki slovenskega naroda ni zapustila. Cerkve so ostale brez pravih upraviteljev in Najsvetejši zakrament brez poklicnih varuhov. Malo je ostalo duhovnikov na Gorenjskem, okoli 20, o teh se pa lahko reče: ako je bil kdaj slovenski duhovnik povezan s svojim ljudstvom ter razumel njegove težnje, je bil to gotovo gorenjski duhovnik za časa okupacije. Tri, štiri ali več župnij je moral vsakdo oskrbovati. Bila mu je sicer prepovedana raba slovenskega jezika v cerkvi, tako da so morali čitanje evangelija, oznanil in drugih molitev v domačem jeziku prevzeti verniki sami, a na podlagi raznih dispenz in privilegijev je vsak duhovnik lahko ob nedeljah triniral, ob delavnikih pa biniral, tako da je narod imel ponekod sploh redno službo božjo, drugod pa vsaj ne v prevelikih presledkih. Tudi glede delitve zakramentov so bile olajšave in bila večkrat dana prilika za splošno odvezo. (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijevo poročilo o vojni, 1946, 1)

Nekaj preostalih slovenskih duhovnikov na Gorenjskem je med nemško okupacijo prišlo pod začasno oblast ordinarija krško-celovške škofije škofa dr. Andreasa Rohracherja (1892–1976) in kasneje kapitularnega vikarja dr. Josefa Kadrasa (1893–1970). Za koordinacijo njihovega delovanja je bil zadolžen kranjski medvojni duhovnik p. Heinrich Beuke (1909–1974), ki je bil sicer član Kongregacije misijonarjev predragocene Krvi. 14. novembra 1941 je pisal kuratu Hitiju in se mu v imenu krškega škofa predstavil kot odgovorni duhovnik za vernike v okrajih Kranj in Radovljica. Zagotovil mu je, da se je krški škof pri šefu civilne uprave zavzel, da bi preostali duhovniki dobili dovoljenje za podeljevanje sv. zakramentov. Prosil ga je za pomoč, da bi skupaj šli naproti potrebam vernega ljudstva. Krški škof je v soglasju s Svetim sedežem in ljubljanskim škofom dr. Gregorijem Rožmanom moral poskrbeti za sporazum glede prenosa jurisdikcije. Hitija so prosili, da Beukeju posreduje osebne podatke pa tudi podatke o župnijah, ki jih je oskrboval, med drugim tudi zaradi plačila. Na oskrbovanih župnijah naj bi verniki vsaj vsakih 14 dni imeli nedeljsko sv. mašo po zaslugi dovoljenega triniranja duhovnikov. Beukeja je zanimala tudi uprava denarnih darov, popravilo cerkva, plačilo cerkovnikov in organistov, stanje bogoslužne opreme … Hitija je povabil, naj do konca meseca pride k njemu na obisk

in pogovor, zlasti glede rabe materinščine pri petju in molitvah v cerkvah (ŽABG, m. Kaznilnica, Beuke Hitiju, Kranj, 14. 11. 1941).

22. decembra 1941 je krški škof, dr. Andreas Rohracher, kuratu Hitiju za tri tedne podelil naslednja pooblastila in navodila:

1. Vernikom je zaradi otežene možnosti za sv. spoved lahko podeljeval splošno odvezo, da bi v božičnem času lahko prejeli tudi sv. obhajilo.
2. Ob nedeljah in zapovedanih praznikih je lahko trikrat maševal – triniral; tudi popoldne ali zvečer.
3. Ob delavnikih je lahko maševal dvakrat – biniral; tudi popoldne ali zvečer s prilagojenim evharističnim postom.
4. Ob nedeljah in zapovedanih praznikih je pred drugo sv. mašo lahko pil brezalkoholne pijače. Ob delavnikih je drugo sv. mašo lahko imel po 10.00.
5. Ker ga škof Rohracher še ni nastavil za dušnega pastirja zasedenih območij, ni imel dolžnosti maševanja maš za župljane.
6. Mašne štipendije od binacij in trinacij, ki jih je lahko imel po svobodni izbiri, je moral oddati na krško škofijo, ki mu je posredovala tudi mašni direktorij (ŽABG, m. Kaznilnica, Knezoškofijski krški ordinariat Hitiju, Celovec, 22. 12. 1941).

Beuke je Hitiju ponovno pisal 16. januarja 1942. Najprej se mu je zahvalil za praznična voščila in za goreče sodelovanje v dušnem pastirstvu. Ponovno mu je poslal 100 RM in zagotovil, da bo škof v bodoče uredil plačila duhovnikom. Knjigovodstvo so morali prevzeti ključarji, ki so iz nabranih darov plačevali cerkovnike in organiste ter ostale stroške. Iz pisma izvemo, da je za božične praznike iz Celovca prišlo na pomoč 9 duhovnikov in še več iz Ljubljane, da so župnije lahko obhajale praznična bogoslužja. Beuke je 1. februarja 1942 nameraval maševati na Brezjah, zato je Hitija naprosil, naj to oznani v župnijah, ki jih je oskrboval (ŽABG, m. Kaznilnica, Beuke Hitiju, Kranj, 16. 1. 1942).

Kuratu Hitiju je škof dr. Rohracher naposled 24. marca 1942 podelil jurisdikcijo nad župnijo Begunje s soupravo župnij Radovljica, Kamna Gorica, Leše, Ljubno in Breznica, kar je čez dober mesec potrdil tudi šef civilne uprave v Celovcu (ŽABG, m. Kaznilnica, Knezoškofijski krški

ordinariat Hitiju, Celovec, 24. 3. 1942 in 4. 5. 1942). V Lescah je do svoje smrti, 6. marca 1943, še živel ostareli župnik Franc Avsec (1863–1943).

27. marca 1942 je Beuke Hitiju sporočil, da na veliki četrtek lahko binira, obrede velike sobote pa mora prenesti v večjo radovljiško cerkev in to ljudem v Begunjah pojasniti. Glede vstajenjske procesije je Beuke čakal na odgovor gauleiterja Friedricha Rainerja (1903–1947) in mu je odločitev nameraval sporočiti po telegramu. Blagoslov zelenja je lahko opravil že na soboto pred cvetno nedeljo skupaj z večerno sv. mašo, ki je veljala za nedeljsko. Nova sv. olja naj bi prevzel v Kranju na veliki petek (ŽABG, m. Kaznilnica, Beuke Hitiju, Kranj, 27. 3. 1942).

Z odslovitvijo iz kaznilnice 3. oktobra 1942 se je deloma spremenil Hitijev cerkvenopravni položaj, saj je izgubil jurisdikcijo nad župnijami Kamna Gorica, Leše in Ljubno. 25. novembra mu je Knezoškofijski krški ordinariat za tri leta podelil dispenzo za opravljanje zasebnih sv. maš brez značaja javnosti. Hkrati mu je kapitularni vikar Josef Kadras dal vedeti, da mu bo kmalu podeljeno tudi dovoljenje za opravljanje javnega dušnega pastirstva (ŽABG, m. Kaznilnica, Knezoškofijski krški ordinariat Hitiju, Celovec, 7. 12. 1942). To se je zgodilo 16. februarja 1943, ko mu je bila ponovno zaupana dušnopastirska služba v župnijah Begunje in Breznica, v radovljiški pa je moral nuditi le dušnopastirsko pomoč (ŽABG, m. Kaznilnica, Knezoškofijski krški ordinariat Hitiju, Celovec, 23. 2. 1943). Kapitularni vikar Kadras je Hitija že 23. marca 1943 zaprosil, da bi v okviru možnosti vsako nedeljo maševal tudi v Radovljici (ŽABG, m. Kaznilnica, Knezoškofijski krški ordinariat Hitiju, Celovec, 23. 3. 1943). 18. maja 1943 mu je bila podeljena tudi jurisdikcija za župnijo Lesce (ŽABG, m. Kaznilnica, Knezoškofijski krški ordinariat Hitiju, Celovec, 18. 5. 1943). Tam je po smrti župnika Avsca župnikoval bivši kočevarski duhovnik Josef Kraker (1875–1949), ki je bil poprej župnik na Kočevski Reki in se je leta 1943 naselil na Bledu, kjer je opravljal župniške posle. Od 10. junija 1943 je Kraker namesto leške dobil v upravo gorjansko župnijo. Beuke je Hitija naprosil, da bi za binkošti že prevzel duhovno oskrbo leške župnije (ŽABG, m. Kaznilnica, Beuke Hitiju, Kranj, 10. 6. 1943).

Franc Hiti je pomanjkanje duhovnikov opisal z naslednjimi besedami:

> V Ljubljani je bilo duhovščine na pretek, na Gorenjskem pa skoraj nič. Ljudje so želeli, da tu ostanem. Nasilno izseljevanje se je tedaj ustavilo. Ostal sem in oskrboval župnije Radovljica, Begunje, Breznica in Lesce. Še dvakrat sem prišel v taborišče na smrt pripraviti. Enkrat 3 nemške policaje, drugič pet Hrvatov. Imeli so vsi zveze s partizani, kar je prišlo na dan. (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijev življenjepis, ok. 1949)

Verniki z Gorenjske so se 30. maja 1943 posvetili brezmadežnemu Srcu Marijinemu. Slovesnost se je odvijala v Kranju, nanjo pa se je iz Celovca pripeljal škof dr. Andreas Rohracher, ki je bil imenovan za salzburškega nadškofa (*Bogoljub* avgust september 1943, 139).

13. maja 1944 je krški ordinariat iz Celovca, ki je upravljal gorenjske župnije v času nemške zasedbe, poslal navodila za službo ključarjev, ki so v vojnih razmerah morali vestno skrbeti za cerkve (ŽABG, m. Nadškofija, Krški ordinariat cerkvenim ključarjem, Celovec, 13. 5. 1944).

Streljanja talcev v begunjskem graščinskem parku so se medtem nadaljevala in med njimi niso bili le Slovenci. Kurat Hiti je o enem od njih po vojni poročal ljubljanskemu škofijskemu ordinariatu:

> Dne 12. 10. 1944 me je obvestil nemški orožnik Fischer, naj bom pripravljen za drugi dan zjutraj ob 6ih pred »graščino«. Versko tolažbo naj prinesem 5im na smrt obsojenim Hrvatom, ki bodo potem ob osmih justificirani.
>
> Drugi dan sem bil ob določenem času na mestu, a sem čakal celo uro, do sedmih. Ko vstopim, me odvedejo v spodnje prostore stavbe, kjer je bil velik šum in gneča. Tovariši Hrvati so jemali slovo od svojih peterih prijateljev, ki so bili eksemplarično določeni za smrt.
>
> Službujoči nemški častnik, menda nadporočnik, mi izjavi, da hoče, da se spoved opravi po tolmaču in da bo on poslušal. Pojasnim mu postopek spovedovanja in mu zagotovim, da se ob takih prilikah ne obravnavajo politični ali vojaški problemi, tu pa da gre še za pripravo na smrt. Od svoje zahteve je mož odstopil.

> Obsojenci so bili takoj pripravljeni, da urede svoje dušne zadeve. Opravili so spoved, prejeli sv. obhajilo in papežev blagoslov. Imel sem vtis, da imam pred seboj katoličane, nobeden mi ni izjavil, da je kdo od njih kake druge vere. Za prejem zakramentov so prekinili zajtrk, pri katerem so dobili črno kavo, kruh, cigarete in rakijo.
>
> Po opravljeni pobožnosti so hiteli naročat pozdrave za domače, pisali so mi naslove in se priporočali za sv. mašo, katero sem za njih dušni blagor tudi takoj opravil. Njihove spisane naslove mi je odvzel gestapovec Brandel, češ da mi bo on vse lepo urejeno pozneje izročil. Na ponovno prošnjo, da mi da vsaj imena usmrčenih, mi te usluge ni naredil. Na morišče obsojencev nisem spremljal. (ŽABG, m. Kaznilnica, Hiti Škofijskemu ordinariatu, Begunje, 3. 6. 1946)

V Begunjah je bil položaj med vojno napet. Od časa do časa so vaščane ponoči obiskovali partizani, ki so od njih terjali hrano in obleko. Polonca Lešnik (1913–2005) se je dogodkov spominjala takole:

> Vsi smo morali k popisu pred komisijo, ki je določala, kaj smo. Našo družino so dali med »Volksdeutscherje«. Začelo se je streljanje talcev kot povračilni ukrep, če je bil kak Nemec ustreljen. V kakšnem strahu smo živeli, ko smo poslušali ponoči ropotanje kamionov, ki so vozili talce na morišče. […] Duhovniku je bilo prepovedano javno maševati. Zato smo takrat ob nedeljah šli k maši v Mošnje ali tudi Lesce. Gospod župnik Hiti je zato mene prosil, da bi poučevala otroke za prvo sveto obhajilo, in v letu 1943 smo imeli prvo sveto obhajilo v septembru. Pouk smo imeli v hiši pri Smoleju. Ko pa je postalo tam nevarno – Nemci so kmalu zaslutili našo »prepovedano« vzgojo otrok – smo »pouk preselili« v zakristijo v cerkev. A otroci so bili pridni in poslušni, tudi s Podgore jih je bilo nekaj. Vsi smo čutili nad sabo nevarnost od Nemcev in partizanov. Duhovnik ni smel imeti nobenega verskega pouka. Otroke iz Zgoše, Zapuž in Dvorske vasi je poučevala Franca. […]
>
> Nekateri starši otrok, ki sem jih poučevala za prvo sveto obhajilo, so me prosili, da bi jih učila še malo slovenščine, da ne bi čisto pozabili svojega maternega jezika. In tako sem proti koncu leta 1944

> začela še s tem poukom. Zbralo se jih je kakih 12 in učne ure so bile kar v naši stari veliki kuhinji. To je trajalo do maja 1945, ko je bilo konec vojne. (Lešnik 2018, 122.124)

Najhuje je bilo v Begunjah v zadnjih dneh vojne. Štabu Kokrškega odreda je od 1. do 4. maja 1945 s trdimi pogajanji z Nemci iz graščine in dobro razporejeno blokado iz zased s 300 borci uspelo osvoboditi 632 jetnikov. Pogajanja so bila sprva pisna, potem osebna pri Ještinu poleg graščine. Glavna pogajalka je bila Begunjčanka Katarina Šenk – Tetka (1903–2004) preko nemškega orožnika Litzenbauerja (?–1945), na nemški strani pa še baronica Josephine Baillou (1879–1960) iz dvorca Drnča. Pri zadnjem sestanku 4. maja ob 12.00 so graščino preletavali trije titovci (partizanska letala). Predaja 80 Nemcev je bila ob 13.00. Partizani so jih odvedli v Drago in pobili. V tistih urah so proti Begunjam pritiskali številni esesovci, vlasovci in domobranci. Boji so potekali med Žirovnico in Poljčami. Najbolj srditi so bili na križišču pred Begunjam proti Zgoši in Dvorski vasi in iz Tržiča pod Gorami. Partizani so hiteli odpirati vrata jetnikom. Odpeljali so tri vozove municije in hrane v Drago, kamor so usmerili tudi izpuščene zapornike. Ob znaku z belo raketo je iz zvonika zaplapolala 12 metrov dolga zastava. Pri pritrkavanju se je ubil veliki zvon.

Pritisk vlasovcev je bil močan. Ko so borci v zasedah dobili obvestilo, da so jetniki osvobojeni, so se umaknili. Sovražniki so prodrli do prazne graščine in strahovali po Zgoši in Begunjah. Pri tem je bil ubit domačin. V graščini so se napili in pojedli jabolka, nato pa se umaknili proti Radovljici, ker niso vedeli, koliko je bilo tod partizanov (Jan 1979, 14 nadaljevanj).

4. maja 1945 je nemška policija, nastanjena v šoli v Poljčah, streljala z minometalci na cerkev sv. Petra, ker so partizani pri blokadi Begunj tam imeli nadzorno točko. Zagorel je listnjak pri mežnariji, nato pa je ogenj preskočil na cerkveno streho. Pogorelo je cerkveno ostrešje; uničena je bila skrilasta streha, stopila se je pločevinasta streha na zvoniku, zgorelo je vse tramovje, zvonovi so popadali na tla, a niso utrpeli vidnih poškodb, ker so jekleni. Notranjščina cerkve je ostala nepoškodovana. Trpela so le okna, ker se je med stekelci stopilo precej svinca. Ponoči je bil požar videti zastrašujoče (ŽABG, Nerazporejeno gradivo, Pričevanje Franca Hitija).

Seznam ubitih in padlih župljanov je kurat Franc Hiti napisal na drobnem lističu.

> **Begunje**: Mazovec pogrešan, Ivan Šlibar pogrešan, Franc Kosmač Beograd, Rudolf Gašperin, Jožef Bizjak, Oto Bukovnik, Andrej Kunčič v bolnišnici na Primorskem, Lojzek pri Mazovcu, Mikec v Kamniku, Dušan Kričković, Lenart Črne Bc, Starčkov Ludvik, Alojzij Zgajnar Hrovat, Slavko Gašperšič Turnov, Franc Turk, Mlinar Ančke mož, Terezija Hrovat, Miloš Mulej pogrešan, Mataln, Franc Debelak, Cirilov brat Nešč. **Zgoša**: Ivan Pogačar, Ivan Avsenik, Alojzij Pintar pri Vazarju padel, Franc Mandelc (Pik), Gabrijel Dobida (Bošticev), Viktor Tavčar orožnik, Franc Dobida, Mirkl Janez Žnidar, Mrkc Franc Kokalj, Pavel Kalšek. **Poljče**: Janez Rovanšek, Olifc, Franc Žamar fant, Alojzij Urbanc, Jožef Urbanc, Martinčič, Slavko Bulovec. **Dvorska vas**: Markot Franc Gogala, Franc Škriba, Škrbec Franc Debelak, Tomaž Mazovec, Franc Stroj pogrešan. **Zapuže**: Fajdig Janko Peskar, Tone Apih, Alojzij Stroj Vogvar, Alojzij Kristan. **Slatna**: Janez Posavc, Franc Zidoven Tomažin, Ždovin, Kolman, Smolej, Boštajn sin, Boštjan Jensterle, Hermina Vidic Jurglja. **Srednja vas**: Franc Murnik, Anton Murnik, Ivan Renko, Mirko Renko, Janez Jerala Trlej, Ignac Janc. **Sv. Lucija**: Urh Pogačar padel pri Savniku. (ŽABG, m. Kaznilnica, Hitijev seznam ubitih in padlih)

4 Župnijski upravitelj in župnik v povojnih desetletjih

Župnik Franc Gornik se leta 1945 ni vrnil v Begunje, zato je dekret za župnijskega upravitelja dobil nekdanji kaznilniški kurat Franc Hiti. Ker še ni napravil župniškega izpita, ni imel naziva župnik vse do leta 1967. Begunjsko župnijo je vodil 29 let, v Begunjah pa je skupaj deloval kar 37 let.

Že 11. in 14. maja 1945 so partizani Francu Hitiju izdali posebni propustnici, ki sta mu omogočali prosto gibanje v Begunjah, Tržiču, Radovljici, Žirovnici in Breznici (ŽABG, m. Kaznilnica, Propustnica Komande II. T. Kokrškega odreda, Na položaju, 11. 5. 1945; Propustnica Štaba I. Bataljona Kokrškega odreda, Na položaju, 14. 5. 1945).

Oznanilna knjiga se nadaljuje 30. septembra 1945. Moški iz Poljč so v tistem mesecu hiteli prekriti cerkveno streho in zvonik cerkve sv. Petra s skodlami.

Po vojni je župnijski upravitelj Hiti stanoval v kaplaniji, ker je bilo župnišče zasedeno s strankami, s katerimi je sklepal najemne pogodbe. 30. oktobra 1945 jo je sklenil s 16. četo 2. bataljona 4. brigade 2. divizije KNOJ-a (ŽABG, Nerazporejeno gradivo, Pogodba o najemu stanovanja, Begunje, 30. 10. 1945).

Prve obletnice osvoboditve graščine in burnega naskoka vlasovcev ter požara na Sv. Petru so se spomnili 4. maja 1946 s sv. mašo in molili za vse pobite talce. V tistem letu so darovali sv. maše za padle iz vasi Poljče, za 19 talcev, ki so bili ustreljeni leta 1943, in za talce, ki so bili ustreljeni na Hrušici.

Po vojni se je »upravljanja« starega župnišča polastil KLO Begunje. Leta 1947 ga je imelo v zakupu za 300 din mesečno poveljstvo vojne pošte 56742. Župnijski upravitelj Hiti se je KLO-ju Begunje pritoževal, ker so najemniki delali škodo in celo namerno razbili dve zakristijski okni.

Od začetka šolskega leta 1948/49 so morali šolarji prinesti župnijskemu upravitelju pisno dovoljenje staršev, da smejo obiskovati verouk. Pouk verouka so prenesli iz šole v severno zakristijo.

Od leta 1949 je bilo časovno omejeno tudi zvonjenje. Zlasti je motilo upravo Šole narodne milice, s katero je Hiti moral skleniti kompromisne rešitve; tudi zaradi stanovanj za miličnike v starem župnišču (ŽABG, Nerazporejeno gradivo, Uprava šole narodne milice Župnijskemu uradu, Begunje, 17. 1. 1949; Komisijski zapisnik, Begunje, 2. 6. 1949). Telovska procesija se je odvijala le okoli cerkve, ker naj bi sicer ovirala cestni promet. Za pobiranje darov v pušico je moral Hiti oblasti zaprositi za dovoljenje, a je to pogosto zamujalo. Sproti je oznanjeval, kdaj smejo pobirati v pušico.

V tistem času so komunistični oblastniki pritisnili tudi na župnijskega upravitelja Franca Hitija, da se je včlanil v režimsko Ciril-Metodijsko društvo katoliških duhovnikov v Sloveniji. O okoliščinah Hitijeve včlanitve je begunjski rojak prelat in ljubljanski stolni kanonik Rafko Lešnik (1925–) zapisal naslednje:

> Julija 1949 so močno pritiskali nanj zaradi vstopa v duhovniško društvo. Ko so se pogovarjali tudi o nemških policistih, ki so ob Gestapu stražili kaznilnico med vojno, je omenil, da sam hrani nekaj fotografij teh policistov. Ko je policiste z Gestapom fotografiral pod mogočno lipo pred vhodom v poslopje, so mu rekli, naj še sam sede zraven, in je nekdo od njih posnel tudi to fotografijo. Oznovec je to fotografijo vzel in imel v rokah orodje pritiska na župnika. Če ne vstopi v društvo, bo obtožen kolaboracije z okupatorjem in obsojen. To ga je vedno bolelo. Zato je tudi prvo mesečno nakazilo denarja, ki ga je dobil kot član društva, zavrnil. Vendar so vztrajali pri tem, da mora to jemati. Le redki so vedeli za ta njegov križ. Ostal pa je vedno vsega spoštovanja vreden duhovnik prav za vse. (ŽABG, Lešnik 2015, 12)

Ohranjena tozadevna dokumentacija, ki jo hrani župnijski arhiv, priča le, da se je Hiti udeleževal društvenih srečanj, preko društva doplačeval socialno in pokojninsko zavarovanje ter prejemal društvene publikacije.

1. julija 1952 se je odvijala vizitacija župnije. V *Vizitacijskem poročilu za leto 1952* je župnijski upravitelj Hiti skopo poročal o cerkveni opremi, o kateri je menil, da je v dobrem stanju. Omenil je, da je veliki jekleni zvon počen. V spodnjih prostorih kaplanije je bilo zadružno skladišče. Župnišče in gospodarsko poslopje je imela v najemu milica. Bogoslužja ob nedeljah in praznikih so se odvijala ob 6.00, 10.00 in 19.00, ob delavnikih pa ob 6.00. Obisk je bil dober. Letno je bilo podeljenih okoli 3000 sv. obhajil. Bolniki so bili oskrbljeni na svojo željo. *Oznanilo* je prihajalo v župnijo v 100 izvodih. Med ljudske pobožnosti je prišteval šmarnice, adventne maše in celodnevno češčenje. Franc Hiti se je trudil ohraniti versko življenje, še posebej med šolsko mladino, ki jo je vabil k prejemu zakramentov (ŽABG, m. Vizitacije, *Vizitacijsko poročilo za leto 1952*, Begunje, 1. 7. 1952).

K sv. birmi so starši peljali otroke v bližnje kraje: v Radovljico, Mošnje in Lesce. Za telovsko procesijo 31. maja 1953 Hiti ni dobil dovoljenja, da bi šla po običajni poti. Leta 1955 se je morala telovska procesija odvijati v cerkvi zaradi državnega obiska burmanskega predsednika.

Leta 1957 je župnijski upravitelj Hiti zaprosil škofijski ordinariat za dovoljenje, da bi se velikonočna vigilija obhajala ob 19.00, vstajenjska procesija na veliko noč pa ob 5.30, in je to utemeljeval z naslednjim argumentom: »Že lani, ko se je obred pričel ob sedmi uri, so proti koncu opravila mnogi, posebno otroci, postali dremotni, ker nimajo nobenih tiskanih pripomočkov in razlag v rokah.« (ŽABG, m. Nadškofija, Župnijski urad Škofijskemu ordinariatu, Begunje, 9. 4. 1957) V prošnji je moč začutiti problem nerazumevanja bogoslužij, ki so potekala v latinščini. Zlasti je bilo problematično obhajanje velike sobote, ki se je začelo zjutraj ob 7.00 z blagoslovom ognja in krstne vode, popoldne pa nadaljevalo z velikonočno procesijo ob 16.30. Vmes so potekale molitve pri božjem grobu in blagoslovi velikonočnih jedil.

V *Poročilu za kanonično vizitacijo* je 18. maja 1958 Franc Hiti zapisal naslednje ugotovitve. Število župljanov je naraščalo in se približevalo številu 2000. Dve tretjini prebivalstva sta bili še vedno kmečki, ostali tretjini pa so dajale kruh bližnje tovarne in psihiatrična bolnišnica. V južni zakristiji so leta 1958 napravili nov lesen pod ter vzidali nova okna in vrata v prostor nad zakristijo ter namestili kovano svetilko. Pločevina na zvoniku župnijske cerkve je propadla, zato so jo nameravali zamenjati. V pritličju kaplanije sta bili čevljarska delavnica in mlekarna, v prvem nadstropju pa stanovanje za duhovnika. Električne inštalacije so bile zastarele. Strelovoda na zvoniku ni bilo, ker je bil na sosednji graščini. V gozdu cerkve sv. Lucije so v zadnjih šestih letih posekali 20 m^3 iglavcev za predelavo lope pri cerkvi sv. Lucije in za popravilo zvonikove kape župnijske cerkve. Nadarbinski gozd je služil Hitiju za drva. Sv. obhajil je bilo podeljenih 5121. Ustanovnih sv. maš je bilo 20; leta 1961 so bile zreducirane na eno ustanovno sv. mašo letno. Verouk je obiskovalo 142 otrok. 30 od njih je bilo »gimnazijcev«, ki so zadnja leta od verouka radi izostajali. Versko življenje odraslih je bilo ustaljeno, mladina, ki se je vzgajala v internatih ali je delala v tovarnah ali ni imela opore doma, pa se mu je rada odtegovala (ŽABG, m. Vizitacije, *Poročilo za kanonično vizitacijo*, Begunje, 18. 5. 1958).

Birmovanje in kanonična vizitacija sta se odvijala v Begunjah 18. maja 1958 popoldne. Škof Anton Vovk (1900–1963) je zapisal, da so otroci pri izpraševanju pokazali polno razumevanje verskih resnic. Župnijska cerkev je bila v solidnem stanju, podružnici pa ne. V župnišču so stanovale štiri stranke, župnijski upravitelj Hiti pa v prvem nadstropju kaplanije. Organist

in cerkovnik sta prejemala nagrado. Ljudsko petje se je gojilo z otroki. Hiti je bil po mnenju škofa Vovka v uradovanju preveč vesten in zato počasen. Škof mu je dal vedeti, da župnija že davno ni več kmečka, ampak delavska in letoviščarska (NŠAL 14, *Vizitacije 1956–1959*, šk. 25, l. 1958, Begunje na Gor., Škofijski ordinariat župnijskemu uradu, Ljubljana, 20. 5. 1958).

28. junija 1964 je bila ponovno sv. birma. Birmanih je bilo 131 otrok. Verouk je potekal v severni zakristiji. Skodle na strehi cerkve sv. Petra so bile dotrajane, tlak v njej pa so dvigovale korenine bližnjega drevesa. Skedenj so uporabljale farovške stranke za drvarnico, župnija pa je v njem hranila različen inventar. Podružnici nista imeli strelovoda, župnijska cerkev pa. Župnijski upravitelj je moral kupovati drva za svoje gospodinjstvo, ker se je les iz gozda uporabil za kritje stroškov pri cerkvi sv. Lucije in za postavitev nove drvarnice na dvorišču kaplanije. Organist Ciril Zrnec je mesečno prejemal 2000 din, zastonj pa mu je pomagala upokojena profesorica glasbe Vida Šesek. Cerkovnik Jože Trlej je mesečno prejemal 4000 din. Francu Hitiju je gospodinjila Marija Kremžar. O bogoslužjih je Hiti zapisal:

> Služba Božja se vrši ob nedeljah ob 6.00 in ob 10.00 dopoldne ter ob 14.00, poleti zvečer. Na praznike med tednom je druga maša večerna. Zjutraj je udeležba dobra, ob desetih slabša, zato morejo biti otroci po klopeh, da ni praznine. Verniki odgovarjajo pri čitanju berila in evangelija ter molijo stoje vero ter kleče očenaš. Zanaprej bodo molili tudi Spovem se na začetku maše. Petje je bilo zadnja leta zborovo, le pri popoldanski službi božji pride bolj do veljave ljudsko petje. Načrt pridig se upošteva. Mašni strežniki so trenutno štirje. Na delavnik je pri maši do deset udeležencev. Boljša udeležba je na prvi petek v mesecu, kakor tudi na prvo soboto. Nedelja je v fari upoštevana, vendar bolj glede maše kakor pa glede hlapčevskih del. […] Verouk se je poučeval sedem ur tedensko v šestih oddelkih. Obiskovalo ga je 152 otrok. Od teh jih je hodilo k verouku 48 v Radovljico. […] Versko življenje faranov, v splošnem, se je ustalilo. […] V župniji so svojo molilnico vzpostavile Jehovove priče. Na domačine imajo zelo malo vpliva. (ŽABG, m. Vizitacije, Poročilo za kanonično vizitacijo, Begunje, 28. 6. 1964)

Staro župnišče je bilo po vojni brez dokumenta »nacionalizirano« z obrazložitvijo v *Uradnem listu SFRJ*, da vse zgradbe, ki so jih med vojno imeli

v posesti Nemci, pripadajo državi. V starem župnišču so bila tri stanovanja za stranke in eno za cerkovnika. Slednje je Hiti iztožil nazaj župniji.

Ker je župljane težil neprijeten zven zavarjenega in počenega velikega jeklenega zvona, so se skupaj s Francem Hitijem novembra 1964 odločili, da namesto njega napravijo bronastega. Za nadzor projekta so zaprosili skladatelja in kolavdatorja p. dr. Franceta Ačka (1904–1974) (ŽABG, m. Dokumenti o zvonovih 1964–1975, Ačko Hitiju, Ljubljana, 11. 12. 1964). Prošnja za nabirko izven cerkve ni bila rešena ugodno, saj je bilo tovrstno zbiranje prispevkov prepovedano. Prispevke so župljani lahko oddali v cerkvi ali pa v župnijski pisarni. Dva nova bronasta zvonova so naročili pri reškem livarju Branku Lenartiću (1905–1982).

Nezadovoljstvo nad novim velikim zvonom, ki je bil v zvonik obešen novembra 1965, je vedno bolj naraščalo, zato so ga možje dobesedno čez noč z 9. na 10. januar 1966 zamenjali s prejšnjim zavarjenim velikim jeklenim zvonom. Sledila je reklamacija obeh novih bronastih zvonov in dopolnitev prvotne pogodbe. Hiti je naknadno zahteval, da se prelijeta oba nova zvonova, kar se je tudi zgodilo (ŽABG, m. Dokumenti o zvonovih 1964–1975, Dopuna Ugovoru, Reka, 13. 1. 1966; Šuklje Lenartiću, Ljubljana, 28. 1. 1966).

Birma in kanonična vizitacija sta bili v župniji 3. maja 1970. Zaradi nadškofove bolezni je bil birmovalec škof dr. Janez Jenko (1910–1994), apostolski administrator Slovenskega Primorja. Zakrament sv. birme je prejelo 127 veroučencev. Župnija naj bi štela 2036 prebivalcev, saj so k njim prištevali tudi ok. 200 pacientov psihiatrične bolnišnice. Obisk nedeljske maše je bil zadovoljiv, a zelo odvisen od vremena in mraza. Ob nedeljah sta bili sv. maši ob 6.00 in ob 10.00, ob 14.00 pa litanije. Zaskrbljujoče nizko je bilo prejemanje sv. obhajila, saj je bilo letno podeljenih 3970 sv. obhajil. Verouk je obiskovalo 161 otrok, od njih 41 v Radovljici. Starejši otroci so verouk izpuščali z izgovorom, da je preveč učenja za šolo. Verniki so že sodelovali po novem pokoncilskem obredu v slovenščini. Bralcev beril še ni bilo, razen za veliki teden. Župnik je priporočal ljudsko petje, a mu zbor ni bil naklonjen. Obhajilo bolnikov na domu je župnik priporočal v adventu in postu. Odziv je bil slab, saj so verniki menili, da je tovrstno obhajilo znak smrtne bolezni. V starem župnišču so bile štiri stranke, župnik

Hiti pa je še vedno prebival v kaplaniji (ŽABG, m. Vizitacije, *Poročilo za kanonično vizitacijo*, Begunje, 3. 5. 1970).

Leta 1971 je bilo v duhovnem življenju župnije poudarjeno češčenje Presv. Rešnjega Telesa in priljubljeno obhajanje Marijinih praznikov, tudi šmarnic in rožnovenske pobožnosti. Verniki so se radi udeleževali pobožnosti na Brezjah. Veliko pozornost je župnik Hiti posvečal veroučencem. Njihovo število kljub režimski protipropagandi ni padlo, vendar pa je bilo pri večjih osnovnošolcih že čutiti nezanimanje za Cerkev po birmi. Skrbno je pripravljal otroke na prejem prvega sv. obhajila in sv. birmo. Poskrbel je tudi za podroben opis begunjskih cerkva in njihove opreme (ŽABG, m. Vizitacije, *Poročilo za dekanijsko vizitacijo*, Begunje, 27. 10. 1971).

Leta 1972 je župnik Franc Hiti obhajal zlato mašo. Pridigal mu je kanonik Rafko Lešnik. Med povabljenimi gosti so bili poleg duhovnikov tudi jubilantov sošolec in prijatelj akademik prof. Božidar Jakac (1899–1989) ter nekatere sestre usmiljenke, s katerimi je sodeloval v ženski kaznilnici. Slovesnosti se je udeležilo veliko župljanov in narodnih noš.

V *Poročilu za dekanijsko vizitacijo* leta 1973 je župnik Hiti zapisal, da je bila župnijska cerkev redno čiščena, klopi pa so bile tapecirane. Imela je tudi ozvočenje. Paramenti so bili v zadovoljivem stanju. Izpostavil je problem vzdrževanja cerkve sv. Lucije, ki je imela poškodovano streho in je bila brez drenaže. V cerkvi sv. Petra so se v preteklih letih pod vodstvom spomeniškovarstvene službe odkrivale freske, namestil pa se je tudi nov opečnati tlak. Staro župnišče so zasedale stranke, ki so plačevale najemnino. V kaplaniji, kjer je Hiti stanoval, so se prebarvala okna in vrata in namestili snegolovi, vihar pa je odtrgal vse žlebove. Pri linah zvonika župnijske cerkve so bile nameščene nove betonske ograje. Darovani denar se je uporabljal za davke, tekoče stroške, popravila in nujne nabave. Ob nedeljah sta bili sv. maši ob 7.00 in 10.00, ob delavnikih zjutraj, pozimi pa ob 17.30. Župnijsko življenje je bilo v stanju nazadovanja (ŽABG, m. Vizitacije, *Poročilo za dekanijsko vizitacijo*, Begunje, 29. 11. 1973).

Župnik Franc Hiti je avgusta 1974 odšel v pokoj k Plečnikovi cerkvi sv. Mihaela na Barje. Umrl je 30. novembra 1975 za srčnim infarktom v Ljubljani. Nadškof dr. Jožef Pogačnik (1902–1980) ga je pokopal 3. decembra

v Begunjah. Župljani so mu pozneje uredili grob (ŽABG, Erklavec, *Kronika župnije 1974–1997*, l. 1975).

Sklep

Duhovniška dejavnost Franca Hitija se je kar 37 let odvijala v Begunjah na Gorenjskem in okolici. Bil je duhovnik svoje dobe, ki se je oblikoval in izobraževal še v času Avstro-Ogrske in Kraljevine SHS. Kaplanska leta je preživel podobno kot ostali njegovi duhovniški prijatelji. Od leta 1937 je svojo dušnopastirsko službo izvrševal v neobičajnem okolju ženske kaznilnice v sodelovanju z usmiljenkami. Nemški okupator mu je leta 1941 prizanesel z izselitvijo, ki je sicer zadela večino gorenjskih duhovnikov. Hitijeva medvojna dejavnost je bila povezana z duhovno oskrbo talcev in zapornikov v nacističnih zaporih ter nesrečnih vernikov v okoliških župnijah, ki so bili brez svojih duhovnikov. Premogel je veliko modrosti, da je kljub izpostavljenosti preživel v zahtevnih vojnih razmerah, ki so bile preplet nemške zasedbe, komunistične revolucije in osvobodilnega boja. Leto 1945 mu ni prineslo osvoboditve, saj so mu komunistični oblastniki neprestano grenili duhovniško služenje ljudem. Leta 1949 so ga prisilili k vstopu v Ciril-Metodijsko društvo, njegova lojalnost oblastem pa je bila taktične narave. Ljudje so ga zaradi njegove drže spoštovali in cenili. Večino krutih izkušenj in doživetij je nesel v grob, nekaj dragocenih pričevanj pa mu je uspelo zapisati in so vključena v članek.

Izjava o dostopu do raziskovalnih podatkov

Ker raziskava temelji na teoretičnih izhodiščih, v prispevku niso bili ustvarjeni ali analizirani novi raziskovalni podatki.

Kratice

f.	folio
KLO	Krajevni ljudski odbor
m.	mapa
NŠAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana
PAHKL	Provincialni arhiv hčera krščanske ljubezni
SHS	Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev
šk.	škatla
ŽABG	Župnijski arhiv Begunje na Gorenjskem

Reference

Arhivski viri

Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 14, *Vizitacije 1956–1959*, šk. 25, l. 1958, Begunje na Gor.

–, NŠAL 572, šk. 376, Franc Pokorn, Gorje.

Nadškofijski arhiv Ljubljana, Župnijski arhiv Begunje na Gorenjskem, NŠAL, ŽABG, Razne knjige, šk. 1, *Oznanilna knjiga kuracije kaznilnice 1930–1941*.

Provincialni arhiv hčera krščanske ljubezni, PAHKL, *Kronika Begunje, Ženska kaznilnica in prisilna delavnica*.

–, *Izpisek iz dnevnika.*

Župnijski arhiv Begunje na Gorenjskem, ŽABG, m. Dokumenti o zvonovih 1964–1975, Razna korespondenca.

–, m. Kaznilnica, Hitijev govor o talcih (tipkopis), ok. 1946.

–, m. Kaznilnica, Hitijev osnutek za poročilo o vojni (rokopis), 1946.

–, m. Kaznilnica, Hitijevo poročilo o vojni (tipkopis), 1946.

–, m. Kaznilnica, Hitijev seznam ubitih in padlih (rokopis).

–, m. Kaznilnica, Hitijev življenjepis in poročilo o kaznilnici (rokopis), ok. 1949.

–, m. Kaznilnica, Razna korespondenca.

–, m. Kaznilnica, Propustnica Komande II. T. Kokrškega odreda, Na položaju, 11. 5. 1945; Propustnica Štaba I. Bataljona Kokrškega odreda, Na položaju, 14. 5. 1945.

–, m. Nadškofija, Razna korespondenca.

–, m. Vizitacije, *Poročilo za kanonično vizitacijo*, Begunje, 18. 5. 1958.

–, m. Vizitacije, *Poročilo za kanonično vizitacijo*, Begunje, 28. 6. 1964.

–, m. Vizitacije, *Poročilo za kanonično vizitacijo*, Begunje, 3. 5. 1970.

–, m. Vizitacije, *Poročilo za dekanijsko vizitacijo*, Begunje, 27. 10. 1971.

–, m. Vizitacije, *Poročilo za dekanijsko vizitacijo*, Begunje, 29. 11. 1973.

–, m. Vizitacije, *Vizitacijsko poročilo za leto 1952*, Begunje, 1. 7. 1952.

–, Erklavec, Martin. *Kronika župnije 1974–1997* (tipkopis).

–, Lešnik, Rafko. 2015. *Zgodovina – učiteljica življenja* (tipkopis).

–, Nerazporejeno gradivo, Pogodba o najemu stanovanja, Begunje, 30. 10. 1945.

–, Nerazporejeno gradivo, Pričevanje Franca Hitija.

–, Nerazporejeno gradivo, Razna korespondenca.

Druge reference

Ambrožič, Matjaž. 2019. Plečnikova dela za Žensko kaznilnico v Begunjah in njihova usoda po odhodu usmiljenk. *Bogoslovni vestnik* 79/4: 971–988.

Bogoljub. 1943. Avgust/september.

Jan, Ivo. 1979. Maj 1945 v Begunjah. *Delo*, 14 nadaljevanj.

Lešnik, Rafko. 2018. *Zgodovina – učiteljica življenja*. Ljubljana: Družina.

Letopis Cerkve na Slovenskem 2000. 2000. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1924. 1924. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1926. 1926. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1928. 1928. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1930. 1930. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1932. 1932. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1935. 1935. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1944. 1944. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1947. 1947. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Letopis ljubljanske škofije in slovenskega dela reške škofije za leto 1959. 1959. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

Meglič, Polona. 2025. *Izgon duhovnikov iz kranjske in radovljiške dekanije leta 1941.* Magistrska naloga. Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta.